

בדברי האגלי טל במלאכת מחשבת ומתעסק¹

איתא בכריתות (דף י"ט ע"ב):

"אמר רב נחמן אמר שמואל זכו' מתעסק בשבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה. וכו'. איתביה רב יהודה לשמואל ר' יהודה אומר אפילו מתכוון ללקט תאנים וליקט ענבים וכו' ר' אליעזר מחיב חטאת זרבי יהושע פוטר. והא הכא דמתעסק הוא, זרבי יהושע נמי לא פטר אלא מן מינא למינא, אבל בחד מינא אפילו רבי יהושע מחיב. א"ל זכו' הכא במאי עסקינן כגון שאבד מלקט מליבו, נתכוון ללקט ענבים ושכח וסבור תאנים בעינא והלכה ידו על הענבים דר"א סבר הרי נעשתה כוונתו (ברש"י ובש"מ - בקשתו) ור' יהושע סבר הרי לא נעשתה כוונתו (כנ"ל - בקשתו) ומחשבתו".

ובתוד"ה הב"ע:

"ויניחא עתה דלא פריך הא בחד מינא חייב, ודכוותיה בחד מינא קמיירי כגון שנתכוון ללקט תאנים הללו ושכח וקסבור תאנים אחרים בעינא שהם מצד אחר והלכה ידו על התאנים הראשונים ומש"ה חייב כיון דמעיקרא לתאנים הללו נתכוון, דהא פטור מטעם מלאכת מחשבת בנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר מיירי שלא אבד מלקט מליבו שלא נתכוון מעולם אלא לאותו מחובר ראשון".

ופירש זקני הגה"ק זצ"ל בס' אגלי טל מלאכת חורש (ס"ק כ"ב אות י"א) דאיכא תרי גווני דפטור, האחד מטעם מלאכת מחשבת והיינו דווקא כשלא נעשית בקשתו המקורית וזה שייך גם בחד מינא, והשני פטור דמתעסק לדעת ר' יהושע והיינו בתרי מיני כשנעשית בקשתו המקורית וא"כ הוי מלאכת מחשבת, אלא שלא עשה מה שכיון לעשות כרגע זה. ועיי"ש עוד באורך שביאר שפטור דבר שאינו מתכוון דומה לפטור דמתעסק.

ולכאורה דבר זה קשה להולמו. דבשלמא אי נימא דמלאכת מחשבת ומתעסק היינו הך ממש ושמשמעות דברי שמואל דמתעסק בשבת פטור מטעם מלאכת מחשבת, יש מקום לומר דהיכא דנתכוון למחבר זה וחתך אחר אפילו בחד מינא הוי מתעסק כי יש כאן שינוי בכונה החשוב כ"כ לעשותו מתעסק ולפטרו אפילו בחד מינא. אבל באבד מלקט מליבו שבעצם נעשתה כאן בקשתו ואין כאן שינוי חשוב בכונה, הנה צריך שינוי במין ובשם כדי שיהיה השינוי בכונה חשוב די לעשותו מתעסק. אבל לפי דברי מרן הגה"ק זצ"ל יש לנו שני פטורים שונים לגמרי, האחד מצד הבקשה, והאחר, לדעת ר' יהושע, מצד הכוונה דאותו הרגע, וכמו שבפטור מצד שלא נתמלאה בקשתו אין

¹ נדפס בקובץ 'בית אברהם', התשמ"א.

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

חילוק בין מין אחד לתרי מיני כך גם בפטור שהוא מצד הכוונה דאותו הרגע למה יהא חילוק בין מין אחד לתרי מיני. דאין לומר שיש כאן צירוף דשינוי כוונה שצריך להיות מורכב או משינוי גמור בכוונה הראשונה (והיינו שלא אבד מלקט מליבו) ושינוי אף שהוא גרוע בתוצאה (והיינו חד מינא), או שינוי אף גרוע בכוונה הראשונה (והיינו אבד מלקט מליבו) עם שנוי גמור בתוצאה (והיינו תרי מיני): דזה שייך רק אם נימא דפטור מלאכת מחשבת ומתעסק דר' יהושע בני בקתא חדא נינהו, אבל לביאור מרן הגה"ק זצ"ל צריך למצוא סיבה מיוחדת להא דפטור מצד שלא נעשתה כוונתו דרגע זה שייך דווקא בתרי מיני, משא"כ בפטור מלאכת מחשבת.

ונ"ל דפטור דמלאכת מחשבת הוא מחמת שכשלא נעשית מחשבתו נחשב לעניין מלאכת שבת כאילו היה גרועותא בעצם המלאכה (ועיין מש"כ באגלי טל בפתיחה ס"ק ג' לעניין כלאחר יד, דאיכא כלאחר יד שהוא בעצם המלאכה וזהו לא חשיב מעשה בכל התורה, ואיכא כלאחר יד שהוא שינוי מצד הפועל ופטור רק בשבת מטעם מלאכת מחשבת, ונראה דשבת שינוי מצד הפועל חשוב כשינוי בפעולה דאיכא בכל התורה וזה מה שהתחדש במלאכת מחשבת). ולכן בלא נעשתה בקשתו נחשב כמלאכה שנעשתה באופן גרוע ואין נפ"מ בין אם היה זה בשם אחד או בשני שמות. אבל פטור דמתעסק לר' יהושע אינו כעין זה כלל אלא שהוא פטור בענייני פטור וחייב והיינו שהתעסק בעבירה אחת ועשה עבירה אחרת, שאין פטורו מדין חילוק המעשים (שזה שייך רק היכן שמחשבתו מגרעת המעשה אבל לא היכא שאבד מלקט מליבו דמחשבתו לא מגרעת המעשה כדברי האג"מ לעיל דאין כאן פטור דמלאכת מחשבת) אלא מדין חילוק העבירות והיינו דווקא בכ' שמות והיינו דאמעוט מ'אשר חטא בה', שיתכוון לדבר שחייבים עליו חטאת זו ולא חטאת אחרת. וזהו מש"כ זקני הגה"ק זצ"ל באבני נזר (או"ח סי' רנ"ו) ליישב דברי הרמב"ם דלא הביא הדין כביקש ללקט תאנים וליקט ענבים דפטור אפילו אבד מלקט מליבו, דזהו דווקא לרבי יהושע לשיטתו דס"ל תמחויין מחלקין לחטאות, אבל לא לדין עיי"ש. ושייכות עניין חילוק חטאות להכא היא שטעם הפטור דמתעסק כאבד מלקט מליבו הוא שהתכוון לעבירה אחרת מזו שעשה בפועל.